

¹⁴ Первая столица Азербайджана – примеч. автора

¹⁵ Мехрибан Алиева: «Международная общественность проявляет большой интерес к азербайджанской культуре», источник: <http://www.azertag.com> 25 июля 2013 г.

¹⁶ Мехтиев Рамиз. О глобальной интеграции и пересмотре философской мысли в Азербайджане. Источник: <http://www.ia-centr.ru/publications/294/>

¹⁷ Мамедов Новруз. Внешняя политика: реалии и взгляд в будущее (на азерб. языке). – Б.: 2013. – 264 с.

¹⁸ Əliyev Heydər. Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayında çıxışı. – B. 2001.

Резюме

Гулієв Ариф Джаміль оглу. Зближення культур і цивілізацій.

У даній статті розглянуто питання тісного й плідного співробітництва міжнародної організації ЮНЕСКО, основним напрямом діяльності якої є міжкультурний діалог, і Фонду Гейдара Алієва, що займає одне із провідних місць у сфері цього діалогу.

Ключові слова: Фонд Гейдара Алієва, ЮНЕСКО, культура, цивілізація, азербайджанські реалії, гуманна й гуманітарна політика, загальнонаціональний лідер, добродійність.

Резюме

Гулієв Ариф Джаміль оглу. Сближение культур и цивилизаций.

В данной статье рассмотрены вопросы тесного и плодотворного сотрудничества международной организации ЮНЕСКО, основным направлением деятельности которой является межкультурный диалог, и Фонда Гейдара Алиева, занимающего одно из ведущих мест в сфере этого диалога.

Ключевые слова: Фонд Гейдара Алиева, ЮНЕСКО, культура, цивилизация, азербайджанские реалии, гуманная и гуманитарная политика, общенациональный лидер, благотворительность.

Summary

Guliev A. Convergence of cultures and civilizations.

This article focuses on issues of close and effective cooperation of an international organization UNESCO, whose main activity is the inter-cultural dialogue, and Heydar Aliyev Fund, occupying a leading position in this dialogue.

Key words: Heydar Aliyev Fund, UNESCO, culture, civilization, realities of Azerbaijan, humane and humanitarian policy, nationwide leader, charity.

Отримано 14.11.2013

УДК 341.1/8:341.48/49

О. О. СКРИЛЬНИК

Олена Олександрівна Скрильник, кандидат юридичних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Сьогодні Україна бере активну участь у всіх напрямках міжнародної діяльності, зокрема діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки і зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного й гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

У даній статті буде висвітлюватися важливий аспект міжнародної діяльності: особливості притягнення до відповідальності тих, хто здійснює правопорушення в цій сфері, оскільки у майбутньому це питання буде відігравати вирішальну роль у тому, якими будуть міжнародні відносини з тією чи іншою державою.

Дане питання досліджували такі науковці, як М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, В. Н. Денисов, В. І. Євінтов, О. В. Задорожній, Д. Б. Левін, А. С. Мацко, О. О. Мережко, Ю. О. Решетов, Л. Д. Тимченко, О. М. Трайнін, Г. І. Тункін, І. Н. Арцибасов, І. П. Біщенко, С. О. Єгоров, Л. В. Іногамова-Хегай, В. Ю. Калугін, А. Г. Кибальник, І. І. Лукашук, Р. А. Мюллерсон, А. В. Наумов, В. П. Панов, А. Й. Полторак та ін.

Але незважаючи на достатньо велику кількість праць з цього питання, поняття відповідальності у міжнародному праві сьогодні є дуже специфічним та невизначеним. І хоч інститут міжнародної відповідальності є одним із найдавніших інститутів міжнародного права, його норми й досі не кодифіковано. Отже, щоб визначитись з поняттям відповідальності в сучасних умовах, ми обговоримо інтерпретацію даного поняття в міжнародному праві.

У міжнародному праві під міжнародно-правовою відповідальністю розуміються конкретні негативні юридичні наслідки, що настають для суб'єкта міжнародного права в результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання¹.

Комісія міжнародного права ООН визначила зміст міжнародної відповідальності як ті наслідки, що те або інше міжнародне протиправне діяння може мати відповідно до норм міжнародного права в різних випадках, наприклад, наслідок діяння щодо відшкодування збитку та відповідних санкцій. Можна зазначити, що поняття «міжнародно-правова відповідальність» характеризується такими ознаками: вона настає за здійснення міжнародного правопорушення; реалізується на основі норм міжнародного права; пов'язана з визначеними негативними наслідками для правопорушника; спрямована на зміцнення міжнародного правопорядку.

Норми, що визначають відповідальність держав у міжнародному праві, утворюють особливий міжнародно-правовий інститут. Зміст цього інституту змінювався відповідно до змін у розвитку міжнародного права².

Підставою міжнародно-правової відповідальності держави є порушення нею міжнародного зобов'язання, тобто здійснення цією державою міжнародного правопорушення.

Комісія міжнародного права на підставі узагальнення теорії та звичасвих норм визначила такі принципи міжнародно-правової відповідальності: відповідальність за будь-які міжнародно-правові діяння держави; визначення суб'єктів таких діянь; визначення умов наявності міжнародно-правових діянь; незастосування внутрішнього права для визначення наявності таких діянь.

Враховуючи те, що науковці не дійшли згоди щодо поняття «міжнародно-правова відповідальність», Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «всі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, що вчинене державою, – незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права, і, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають можливість самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом»³.

З урахуванням цього міжнародно-правову відповідальність можна визначити як зобов'язання суб'єкта міжнародного права потерпіти певні обставини негативного характеру внаслідок заподіяння шкоди іншому суб'єкту міжнародного права як у результаті вчинення міжнародного правопорушення, так і в результаті правомірної діяльності⁴.

Комісія міжнародного права ООН у проекті статей про відповідальність 2001 р. у ст. 3 зазначає: «Діяння держави може бути кваліфіковане як міжнародно-протиправне лише на підставі міжнародного права. На таку кваліфікацію не може вплинути кваліфікація цього ж діяння як правомірного згідно з внутрішньодержавним правом»⁵.

Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння держава несе відповідальність і у тому випадку, коли їй присвоюється поведінка:

Поводження будь-якого органа держави розглядається як діяння даної держави по міжнародному праву незалежно від того, чи здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або які-небудь інші функції, незалежно від положення, що він займає в системі держави, і незалежно від того, чи є він органом центральної влади або адміністративно-територіальної одиниці держави. Поняття «орган» включає в себе будь-яку особу або будь-яке утворення, що має такий статус за внутрішньодержавним правом (Стаття 4).

Поводження особи або утворення, що не є органом держави у відповідності зі статтею 4, але вповноваженого правом цієї держави здійснювати елементи державної влади, розглядається як діяння цієї держави по міжнародному праву, за умови, що в цьому випадку ця особа або утворення діє в цій якості (Стаття 5).

Поводження органа, наданого в розпорядження держави іншою державою, розглядається як діяння першої держави по міжнародному праву, якщо цей орган діє для здійснення елементів державної влади тієї держави, у розпорядження якої він наданий (Стаття 6).

Поводження органа держави або особи, або утворення, уповноважених здійснювати елементи державної влади, розглядається як діяння цієї держави по міжнародному праву, якщо цей орган, особа або утворення діють у цій якості, навіть якщо вони перевищують свої повноваження або порушують вказівки (Стаття 7).

Поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави по міжнародному праву, якщо ця особа або група осіб фактично діє за вказівками або під керівництвом, або контролем цієї держави при здійсненні такої поведінки (Стаття 8).

Поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави по міжнародному праву, якщо ця особа або група осіб фактично здійснює елементи державної влади під час відсутності або при неспроможності офіційної влади й в умовах, що вимагають здійснення таких елементів влади (Стаття 9).

Поведінка повстанського руху, що стає новим урядом держави, розглядається як діяння даної держави по міжнародному праву. Поведінка руху, повстанського або іншого, котрому вдається створити нову державу на частині території вже існуючої держави або на якій-небудь території під її керуванням, розглядається як діяння цієї нової держави по міжнародному праву.

Поведінка, що не присвоюється державі на підставі попередніх статей, проте розглядається як діяння даної держави по міжнародному праву, якщо й у тій мірі, у який ця держава визнає й приймає дану поведінку в якості власної (Стаття 11)⁶.

Найчастіше держава несе відповідальність за дії або бездіяльність своїх виконавчих органів: міністерств і відомств, армійських і поліцейських підрозділів, прикордонних і спеціальних служб, аж до нижчої ланки виконавчої влади⁷.

Держава не може ухилитися від відповідальності, посилаючись на ту обставину, що відповідно до внутрішнього законодавства ці дії не потрібно робити або потрібно робити іншим способом. У Віденській кон-

венції про право міжнародних договорів 1969 р. встановлено, що держава «не може посилається на положення свого внутрішнього права як виправдання для невиконання нею договору»⁸. Аналогічне положення містить і Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння.

Тільки у разі, якщо особа діяла або не діяла не як посадова особа або органа держави, її поведінка не стосується держави. Однак, якщо фізична особа, що не володіє офіційним державним статусом, своїми діями зазіхає на права й інтереси іншої держави, що охороняються міжнародним правом, то держава, що не забезпечила захист цих прав і інтересів, буде нести міжнародно-правову відповідальність. Зрозуміло, за самі дії приватних осіб держава не несе відповідальності. Вона несе відповідальність за невиконання своїх зобов'язань щодо забезпечення прав і законних інтересів іноземної держави на своїй території, що проявилось у бездіяльності державних органів, покликаних захищати ці права й інтереси⁹.

Якщо говорити про злочинні вчинки фізичних осіб проти міжнародного права, вони є підставою для кримінального, а не міжнародно-правового покарання. Це такі дії фізичних осіб, які порушують норми міжнародного права і тому заборонені нормами внутрішньодержавного права. Таку заборону держави вносять до своїх кримінальних кодексів (законів) за власною ініціативою або на підставі міжнародних угод, принципів і норм міжнародного права, загально визнаних міжнародно-правових звичаїв, юридично обов'язкових рішень міжнародних органів та організацій. Боротьба з такими правопорушеннями передбачена нормами міжнародного права, але відповідальність фізичних осіб у таких випадках не є міжнародно-правовою. Поведінка фізичних осіб здійснюється поза будь-яким зв'язком із політикою держави (вони діють не від імені держави і не є посадовими особами в державі). Така поведінка, як правило, суперечить законодавству держави і часто є такою, що підлягає кримінальному покаранню в національних судових установах. Крім того, юридичними підставами відповідальності за такі дії можуть бути міжнародні конвенції з боротьби проти міжнародної злочинності та відповідні їм національно-правові акти¹⁰.

Так, Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності визначила, що кожна держава-учасниця за здійснення будь-якого злочину, визначеного цією конвенцією, передбачає застосування таких санкцій, які враховують ступінь небезпеки цього злочину. Дана конвенція визначає санкції за вчинення передбачених злочинів, зокрема те, що держави-учасниці вживають, у максимальному ступені, можливого в рамках їх внутрішніх правових систем, такі заходи, які можуть знадобитися для забезпечення можливості конфіскації:

а) доходів від злочинів, охоплених дійсною Конвенцією, або майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів;

б) майна, устаткування або інших засобів, що використалися або призначалися для використання при здійсненні злочинів, охоплених дійсною Конвенцією.

Учасники вживають такі заходи, які можуть знадобитися для забезпечення можливості виявлення, відстеження, арешту або виїмки таких доходів чи майна з метою наступної конфіскації.

Також згідно з цією Конвенцією кожна держава-учасниця наділяє правом свої суди або інші компетентні органи видавати постанови про подання або арешт банківських, фінансових чи комерційних документів. Учасники не можуть ухилятися від застосування заходів відповідно до положень, визначених вище, посилаючись на необхідність збереження банківської таємниці¹¹.

Прикладами таких злочинних вчинків фізичних осіб проти міжнародного права можуть бути: виготовлення та продаж іноземної валюти й цінних паперів; виготовлення, придбання, зберігання з метою збуту і збут наркотичних засобів без спеціального на те дозволу, зброї, глумління над символікою іноземної держави тощо¹².

Слід зазначити, що загальні зміни, що відбулися в міжнародному праві в сучасну епоху, наклали відбиток і на інститут міжнародно-правової відповідальності. З'явилися нові складники міжнародних правопорушень, яких не було в класичному міжнародному праві, зазнали змін способи реалізації міжнародно-правової відповідальності.

У період між двома світовими війнами було безліч супротивників проблеми міжнародної кримінальної відповідальності держав, але досвід Другої світової війни довів необхідність розрізняти в міжнародних правопорушеннях міжнародні злочини і міжнародні делікти.

У Статуті Міжнародного Військового Трибуналу, що є частиною Угоди між СРСР, США, Великобританією і Францією про судове переслідування і покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 8 серпня 1945 р., наводиться перелік міжнародних злочинів, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність фізичних осіб, які діяли в інтересах європейських країн осі індивідуально або як члени організації і вчинили ці злочини¹³.

Нормативне визначення поняття «міжнародний злочин» одержало розвиток у ст. 1 Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 р.; ст. 1 Конвенції про незастосування терміну давності до військових злочинів і злочинів проти людства 1968 р.; ст. 1 Конвенції про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р.; ст. 5 Визначення агресії, затвердженої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р.¹⁴

За вчинення міжнародного злочину відповідальність несуть як держава, винна в його здійсненні, так і посадові особи цієї держави, що брали участь у злочинних діяннях. Офіційне становище особи в державній ієрархії (глава держави, глава уряду, міністр оборони і т. д.) не звільняє її від кримінальної відповідальності. Також не звільняє індивідів від кримінальної відповідальності та обставина, що чинили вони злочинні діяння за виконання наказу свого командування або уряду.

Перелік міжнародних злочинів, за які поряд з державами несуть відповідальність і індивіди, включений у Статут Міжнародного Військового Трибуналу в Нюрнберзі, складався з трьох категорій: злочин проти миру, військові злочини, злочини проти людства¹⁵.

З часом даний перелік міжнародних злочинів розширився. У Конвенції про попередження злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р. і Конвенції про ліквідацію апартеїду і покарання за нього 1973 р. геноцид і апартеїд кваліфікуються як злочини проти людства, відповідальність за які несуть поряд з державами і фізичні особи¹⁶.

За чинними нормами міжнародного права міжнародні злочинці підпадають під карне переслідування міжнародними карними судами, що створені на основі спеціальних міжнародних угод. Прикладами можуть бути Міжнародні Військові Трибунали в Нюрнберзі (1945–1946) і в Токіо (1946–1948), інші злочинці несуть відповідальність за вчинені злочини на підставі карного законодавства відповідних держав.

Сьогодні пріоритетним завданням учасників міжнародного права є розробка ефективної законодавчої моделі й обмін інформацією серед держав щодо відповідальності за міжнародні злочини. У цьому зв'язку необхідно розробити міжнародні стандарти і сприяти їх впровадженню у національні законодавства. Слід співпрацювати з регіональними органами влади для здійснення колективних дій у всіх регіонах світу. Також національне законодавство є ефективним засобом контролю над новими формами і видами прояву злочинних дій суб'єктів міжнародних відносин, тому ті норми, що регулюють питання відповідальності, які є в законодавствах деяких країн, але ще не прийняті міжнародними стандартами, повинні бути включені до них.

¹ Словарь терминов юриста. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovari.info/lawyer/1449.html>. – Назва з екрана.

² Тункин Г. И. Теория международного права / Г. И. Тункин ; [под общ. ред. Шестаков Л. Н.]. – М. : Зерцало, 2000. – 416 с. – С. 234.

³ Лукашук И. И. Право международной ответственности [Електронний ресурс] / И. И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 432 с. – С. 204. – Режим доступу : <http://www.lawmix.ru/comm.php?id=5036> – Назва з екрана.

⁴ Міжнародне право : навч. посіб. / За ред. М. В. Буроменського. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с. – С. 311.

⁵ Проект статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния 2001 г. // Доклад Комиссии международного права о работе ее пятьдесят третьей сессии : доклад ООН (А/56/10). – Нью-Йорк : ООН, 2001. – С. 26–46. – Ст. 3.

⁶ Там само. – Ст. 4–11.

⁷ Лисовский В. И. Международное право / В. И. Лисовский. – К. : Киевский государственный университет им. Т. Г. Шевченко, 1995. – 478 с. – С. 86.

⁸ Віденська конвенція про право міжнародних договорів : від 23 травня 1969 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1986. – № 17. – Ст. 343. – Ст. 27.

⁹ Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку : прийнято Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. // Права людини і професійні стандарти для військовослужбовців в документах міжнародних організацій. / упоряд. Т. Яблонська. – К. : Сфера, 1999. – 342 с. – Ст. 1–8.

¹⁰ Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с. – С. 466–467.

¹¹ Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности и протоколы к ней. – Нью-Йорк : Организация Объединенных Наций, 2002. – 98 с. – Ст. 12.

¹² Буткевич В. Г. Вказана праця. – С. 467.

¹³ Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран оси : от 8 августа 1945 г. // Действующее международное право. – М. : Московский независимый институт международного права, 1997. – Т. 3. – С. 763–770. – Ст. 6.

¹⁴ Там само. – Ст. 3.

¹⁵ Там само. – Ст. 6.

¹⁶ Конвенция о пресечении преступления апартеид и наказания за него от 30 ноября 1973 г. Ст. 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.concourt.am/hr/rus/un/a11.htm> – Назва з екрана.

Резюме

Скрьльник О. О. Особливості відповідальності в сучасному міжнародному праві.

Статтю присвячено питанню відповідальності у міжнародному праві та її особливостям. Проаналізовано окремі норми міжнародного права, пов'язані з притягненням до відповідальності, та визначено проблеми притягнення до відповідальності окремих суб'єктів міжнародного права.

Ключові слова: відповідальність, міжнародне право, міжнародний злочин, норми міжнародного права.

Резюме

Скрьльник Е. А. Особенности ответственности в современном международном праве.

Статья посвящена вопросу ответственности в международном праве и ее особенностям. Проанализированы отдельные нормы международного права, связанные с привлечением к ответственности, и определены проблемы привлечения к ответственности отдельных субъектов международного права.

Ключевые слова: ответственность, международное право, международное преступление, нормы международного права.

Summary

Skrylnyk O. Features of responsibility in modern international law.

The article is devoted the question of responsibility in an international law and its features. The separate norms of international law, related to bringing in to responsibility and the problems of bringing in to responsibility of separate subjects of international law are certain, are analysed.

Key words: responsibility, international law, international crime, norms of international law.

Отримано 11.11.2013

УДК:341

Є. С. ХОРОШАЄВ

Євген Сергійович Хорошаєв, кандидат економічних наук

**ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ БОЛГАРІЇ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ
ФІСКАЛЬНОГО ПРАВА НА ШЛЯХУ ДО ЄС**

У 2007 р. Республіка Болгарія стала членом Євросоюзу. Як перед кандидатом на вступ, перед нею були поставлені певні завдання реформування національного законодавства з метою його конвергенції до мегарегіональної правової системи. Саме досвід побудови відповідної нормативної бази, основ національного права, які б, з одного боку, відповідали *aquis communautaires*, а з іншого – зберегли б національну фіскальну незалежність країни, виділивши при цьому її серед решти держав у конкурентній боротьбі за глобальні фінансові потоки, та можливість використання такого досвіду на шляху України до ЄС є метою даної статті.

Проблематикою реформування фіскального права в межах Євросоюзу займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених (Л. Ентін, Г. Дейвіс, Б. Кормич, В. Зятін, Н. Мусис, Р. Шепенко, М. Марченко, О. Пазина тощо), проте, розгляд шляху Болгарії та використання її досвіду Україною здійснено вперше.

Фіскальне право являє собою багатоаспектні суспільні відносини, які регулюють процеси нарахування, вилучення, розподілу й перерозподілу частини валового продукту у вигляді обов'язкових платежів на користь держави та її органів з метою формування публічних фінансів для виконання державою своїх функцій.

Фіскальна система Болгарії, як і України, характеризується значним ступенем ухилення від сплати обов'язкових платежів і відносно низькою ефективністю управління. Тіньова економіка становить одну третину ВВП – найвищий показник в ЄС. Неофіційно зайняті складають майже 30 % від загальної кількості працюючих.

Вперше економічні відносини між Болгарією та ЄС були урегульовані у листопаді 1990 р. шляхом підписання Угоди про торгівлю та Торгівельно-економічне співробітництво¹. А в грудні 1993 р. в силу вступила Тимчасова угода², яка передбачала лібералізацію торгівлі до моменту підписання Угоди про асоціацію (01.02.1995 р.). 3 травня 1995 р. Єврокомісія була випущена Біла Книга щодо зближення законодавства асоційованих країн (Польща, Болгарія, Румунія, Чехія, Словаччина й Угорщина) до законодавства ЄС, пов'язаних з внутрішнім ринком³, в якій проаналізовано чинні закони в різних сферах, і запропоновано нормативні акти або заходи, які асоційовані країни мають прийняти для гармонізації свого законодавства із законодавством ЄС. Наприклад, у галузі оподаткування зазначалася необхідність пов'язання темпів конвергенції обов'язкових платежів з розвитком різноманітних фіскальних баз і необхідністю запровадження преференцій з метою нівелювання успадкованих спотворень національної економіки з часів Радянського Союзу.

Договір про приєднання Болгарії до Євросоюзу був підписаний 25 квітня 2005 р., а фактично процес завершився 1 січня 2007 року.

Не дивлячись на те, що станом на початок 2013 р. середній показник фіскального навантаження є одним з найнижчих серед країн ЄС – 28,7 %, Болгарія має найгірший показник ефективності фіскальної системи, що вимірюється в кількості годин, необхідних для сплати усіх обов'язкових платежів – 454 години при середньому показникові по країнах ЄС – 184 години⁴.

Болгарія почала перехід до ринкової економіки пізніше, ніж інші країни з перехідною економікою, і в несприятливих умовах після тяжкої економічної кризи, породженої зовнішніми потрясіннями. Даний процес характеризувався відсутністю чіткої політичної визначеності структурних реформ. Тим не менш, у своїй доповіді за 2002 р. Комісія висловила думку, що Болгарія мала функціонуючу ринкову економіку, яка може впоратися з тиском конкуренції і ринковими силами в Союзі в середньостроковій перспективі, за умови, що вона продовжує здійснювати свою програму реформ з метою подолання певних постійних труднощів. І досягти цього допомогла жорстка фінансова дисципліна, яка дозволила знизити державний борг зі 100 % від ВВП у 1997 р. до 53 % у 2002 р., що цілком відповідало Маастрихтським критеріям. Уряду вдалося подо-